EUGEN PERFECKIJ

Dvě stati k dějinám Podkarpatské Rusi

SBORNÍK
FILOZOFICKEJ FAKULTY
UNIVERSITY KOMENSKÉHO V BRATISLAVE.
ROČNÍK I. ČÍSLO 6.

Dr. EUGEN PERFECKIJ:

DVĚ STATI K DĚJINÁM PODKARPATSKÉ RUSI.

1. NEJDŮLEŽITĚJŠÍ STUDIE O DĚJINÁCH PODKARPATSKÉ RUSI.
2. KNÍŽE FEDOR KORIATOVIČ MUKAČEVSKÝ.

V BRATISLAVE A TURČIANSKOM SV. MARTINE 1922.

VYDÁVA FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERSITY KOMENSKÉHO
S PODPOROU MINISTERSTVA ŠKOLSTVA A NÁRODNEJ OSVETY
A MATICA SLOVENSKÁ.

TLAČOU MATICE SLOVENSKEJ A KNÍHTLAČIARSKEHO ÚČ. SPOLKU.

1. Nejdůležitější studie o dějinách Podkarpatské Rusi.

Dějezpyt Podkarpatské Rusi ve svém přítomném stavu nemůže vyhověti všem požadavkům historické vědy, jak co do rozsahu, tak co do methody historického badání. V prvém případě nesnáz spočívá v tom, že materiálu, z něhož historie Podkarpatské Rusi buduje, bylo dosud nashromážděno ještě příliš málo. Mnoho důležitého historického materiálu je v rozličných archivech komitátních a klášterních na Podkarpatské Rusi, a to ve velikém nepořádku. Často místní ředitelé takových archivů podceňují a neváží si materiálu tak cenného, majíce proň vůbec málo smyslu, a majíce též nedostatek vědění, potřebného pro správu archivní. Tím historická látka pro Podkarpatskou Rus trpí čím dále tím více. Velikou překážkou studia dějin Podkarpatské Rusi je též okolnost, že mnoho materiálu pro dějiny Podkarpatské Rusi leží ve vzdálených, těžko přístupných archivech Říma (v archivu De propaganda fide), též v budapešťském Királyi Magyarországi Levéltár, dále v budapešťském Národním Museu, ve vídeňské dvorní bibliothéce a v bratislavském kapitulním archivě. Ale celý tento materiál nebyl dosud prozkoumán, neboť mizí ve všeobecném uherském materiálu; proto uniká tak pozornosti učenců po něm pátrajících.

Vyřadění tohoto materiálu a speciální registrace jeho pro dějiny Podkarpatské Rusi nemohly býti uskutečněny ani soukromým badáním, protože takových speciálních prací bylo dosud velmi málo.

Neznám kromě Podkarpatské Rusi druhé země se samostatnou minulostí, o níž by se bylo tak málo vědecky pracovalo. Učenci, pokud se o Podkarpatskou Rus zajímali, všímali si spíše nářečí nebo folkloru a ethnografie, ale na její dějiny se až na malé výjimky zapomínalo docela.

Co se týče *kritiky historických pramenů,* jsme v postavení ještě horším, neboť historikové Podkarpatské Rusi neměli většinou dostatečné erudice a nebyli tedy schopní vysvětliti skutečného smyslu historických pramenů; a i když jej dovedli vysvětlili, nedovedli pochopiti docela dějin Podkarpatské Rusi. Historikové Podkarpatské Rusi téměř nekritisují svých pramenů, nemajíce oněch, jak praví prof. Bernheim, „pochybností o historické hodnotě, nebo vlastním významu pramenů, které jsou

nutny pro vědeckou stavbu historických fakt". Nejsouce vedeni citem vědecky vzdělaného kritika, historikové Podkarpatské Rusi (až na malé výjimky) nemohli podati té hluboké interpretace pramenů, která by stanovila positivní neb negativní význam těchto pramenů. Většinou podkarpatoruští historikové ani se nesnaží dotknouti se kriticky toho či onoho pramene, uvádějíce jej do svého díla s chybami i s podvrhy (jako je na příklad listina krále Vladislava II. r. 1491 u Bazilovitse). Zkrátka nikdy není stopy po nějaké methodě, podle níž by bylo možné, nejen rozhodně odmítnouti jedno ze sporných mínění, nýbrž i přijmouti druhé, jedním slovem, rozhodnouti otázku, ať už to povede k positivní či negativní hodnotě pramenů. Takovéto počínání udrželo by historika v mezích jeho základního účelu, nedovolujíc mu směšovati fikci s historickou skutečností, kterou chce objasniti.

Charakter podkarpatoruské historie lze vystihnouti starým příslovím, že „Scribitur historia ad narrandum, non ad probandum". Pozorujeme na ní snahu dokázati nějakou historickou thesi ne proto, že vývody vyplývají ze samé podstaty faktu, nýbrž jen proto, že této these vyžaduje nějaký interes rázu konfesijního, sociálně-ekonomického nebo nacionálního.

Tento způsob psaní „non ad probandum" vtiskuje pracím o dějinách Podkarpatské Rusi ráz publicistiky, ráz *apriorni.* Někdy tito historikové v zájmu apriornosti mínění úmyslně nedbali některých faktů a logiky — následkem čehož vzdalovali se ještě více od skutečné historické pravdy, opouštějíce půdu vědeckou.

Prvá dvě díla o dějinách Podkarpatské Rusi vznikla, abych tak řekl, náhodou.

Nejstarší práce o dějinách Podkarpatské Rusi bylo *Antala Decsiho* — „A magyar oroszokról", — vytištěná v Košicích roku 1797.

Příčinou vzniku této práce byla snaha zkoumati otázku původu podkarpatoruského lidu. Tato otázka zajímala autora nejvíce. Podle jeho mínění předkové Podkarpatorusů původně bydleli u Ledového moře nedaleko od Tanaidy v oblasti Juhry a Meotidy. Pak do své vlasti přišli s Hunny pod Attilou a přicházeli tam i později v rozličných dobách panování arpádovské dynastie. Decsi vyslovuje také myšlenku, že část Rusů bydlela v nynějších Uhrách snad již před příchodem Maďarů.

Toto své mínění založil Decsi na materiále, který nalezl v uherských kronikách. Ale pro jeho vysvětlení shledával materiál též u starověkých historiků, u Herodota a Xenofonta. V tomto svém stručném díle mluví Décsi též o církevních poměřech Podkarpatské Rusi.

Roku 1775 bylo vytištěno dílo hraběte *Ignáce Batthánye* — „Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae". V tomto díle se vypravuje mezi jiným, že listina knížete Theodora Koriatoviče, vydaná mukačevskému klášteru sv. Mikuláše na statky v Bobovišti a Lavku a datovaná r. 1360 — jest nepravá. To dokazuje Batthány na základe listiny Jana Korvina z r. 1493 (pag. 514—515). Mínění hr. Batthánye o listině Theodora Koriatoviče přimělo protohegumena mukačevského kláštera *Joannikia Baziloviče*, aby vystoupil tiskem proti němu. Protože zájmy mukačevského kláštera, jehož priorem Bazilovič byl, velmi trpěly tímto míněním, Bazilovič sebral mnoho historického materiálu na obranu oné listiny. Při tom objevil mnoho takového materiálu, který se nejen přímo týkal této otázky o nepravosti listiny Koriatovičovy z roku 1360, nýbrž i takového, který neměl vůbec nic společného s touto otázkou. Ale Bazilovič nechtěl všeho tohoto materiálu nechati bez užitku a proto jej všechen vytiskl. Následkem toho místo důkazu o pravosti listiny Koriatovičovy vzniklo dílo, které obsahovalo velmi bohatý materiál, týkající se většinou dějin podkarpatoruské církve. Dílo toto bylo nazváno:

„Brevis notitia Fundationis Theodori Koriathovits, olim Ducis de Munkacs, pro Religiosis Ruthenis ordinis Sankti Bazilii Magni in monte Csernek ad Munkacs, Anno MCCCLX faktae. Exhibens Seriem episkoporum graecocatholicorum Munkacsiensium, cum praecipuis eorundem aliorumque Illustrium Virorum gestis e variis Diplomatibus, Dekretisque Regiis, ac aliis Documentis authenticis potissimum concinnatam. Authore R. P. Joannicio Basilovits, Ordinis Sancti Basilii Magni, In Vener. Monasterio de Monte Csernek ad Munkacs Proto-Hegumeno."

Dílo Bazilovičovo má tři knihy o šesti částech: prvá (r. 1799) obsahuje část I.—III., druhá (r. 1804) část IV., třetí (r. 1805) část V.—VI. Celé dílo vyšlo v Košicích — „ex typographia Ellingeriana".

Pro nedostatek historické látky o staré době Podkarpatské Rusi, nemohl Bazilovič úplně dostáti svému úkolu, totiž vyložiti dějiny Podkarpatské Rusi. Na jedné straně, v době náboženského boje v XVII. stol. na Podkarpatské Rusi s pravoslavnými uniati se snažili zničiti všechno, co se týká pravoslaví; na druhé straně přispělo ke zničení historického materiálu barbarství těch, v jejichž rukou tento materiál byl. Charakteristickým příkladem takového barbarství jest zničení velmi důležitého materiálu zástupcem mukačevského biskupa Hodermarským na počátku XVIII. stol. Tento Hodermarský vydal rozkaz spáliti historický materiál, týkající se vesměs dějin církevních, chovaný v bohatém archivě kláštera sv. Mikuláše v Mukačevě, protože jej pokládal za nepotřebný a jen zbytečné místo zabírající. Tento nedostatek materiálu cítí se dosud velmi bolestně. Proto jako

mnoho zajímavé látky podává Bazilovič pro XVIII. stol., a částečně též pro XVII st., — tak chudý je tento materiál pro dobu starou. Pro XII.—XIII. stol. nepodává nic, o XIV. stol. zmiňuje se jen velmi málo, a teprve od druhé poloviny XV. stol. podává poněkud více.

Historická erudice Bazilovičova byla velmi omezená, než aby mohl na základě znalosti dějin uherských a všeobecných alespoň částečně vyplniti mezeru v dějinách Podkarpatské Rusi. S tohoto stanoviska jeví se nám Bazilovič jen jako sběratel materiálu, typu těch historických spisovatelů, kteří se snaží jen vyčerpati co nejvíce rozličného materiálu, ale události systematisovati a zpracovati nedovedou.

V první knize Bazilovič většinou podává materiál nezpracovaný — dekrety, reskripty uherských králů a rakouských císařů, transilvanských vévod, brevia, bully papežské a listiny uherských magnátů, týkající se podkarpatoruské církve. V prvé knize otištěno je více než sto takových listin. Druhá a třetí kniha jsou většinou vypravování o událostech XVIII. stol., zvláště z doby, v níž autor žil a jíž byl očitým svědkem. Tyto dvě poslední knihy mají ráz spíše memoirový, než historický.

Nevždy Bazilovič podává materiál správně, jak patrno z listiny krále Vladislava II. z r. 1491 pro Ivana, biskupa mukačevského, ktera jest interpolována. Této interpolace všiml si již Michael Lucskay, jenž praví: „in loco cancellationis positae voces — „Michaelis Arch. in Maramor." — litera *n* intacta mansit — unum tantum *i* addidit cancellator et effecit *„m"*; indubiae legi debet in lanstro (*c* deest) B. Nicolai"[1].

V prvém desetiletí XIX. století vyšlo několik monografií o dějinách a zeměpise komitátu zemplínského a ugočského, napsaných *Antoniem Szirmayem de Szirma.* Na počátku díla „Notitia typographica incliti comitatus Zempléniensis", které vyšlo v r. 1803 v Budíně, Szirmay vyslovuje mínění o prvých historických počátcích Podkarpatské Rusi. Dále dotýká se krátce dějin církevních. V „Notitia historica comitatus Zempléniensis", vytištěné rovněž v Budíně r. 1804, pokračuje Szirmay ve všeobecných stručných dějinách Podkarpatské Rusi. Dále podává v tomto díle velmi zajímavé zprávy, týkající se jednotlivých míst tohoto komitátu, které svědčí, že některá z nich pocházejí z doby velmi staré. V tomto díle nalezneme velmi zajímavé zprávy o genealogii mnohých magnátských rodů.

Szirmayova „Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus Ugochiensis", která vyšla v r. 1805 v Pešti, podává všeobecně historické zprávy o tomto komitátě a také o západní a jižní části Maramaroše — od Husta do Boršovy, kterážto část patřila až do XIV. stol. ke komitátu ugočskému. Szirmay

---

1 Lucskay, M., „Historia Carpato - Ruthenorum", t. II. č. 41., p. 173.

v „Notitia com. Ugochiensis" uvádí počet obyvatelstva tohoto komitátu za jeho doby, dělí obyvatelstvo na vrstvy — zvlášť obyvatelstvo křesťanské, a zvlášť židovské, — vypočítává nadžupany tohoto komitátu, počínajíc od roku 1210 a mimo to podává jména vyšších úředníků komitátních od nejstarších dob. Podle toho, kolik nalezl materiálu o tom či onom místě, mluví o městečkách malých někdy více, než o důležitých (jako na příklad o důležitém Ugoči).

Se zvláštní péčí snaží se Szirmay ukázati, odkud, z jakých pramenů a archivů čerpal tento materiál. Ale nečiní to vždy stejně důkladně. Snad šlechta, v jejíž rodinných archivech hledal materiál pro své práce, někdy zakazovala mu z právních neb osobních motivů prozraditi, odkud čerpal tento materiál, snad překážkou byla i tehdejší censura, o čemž sám Szirmay se zmiňuje („Notitia com. Ugoch." p. 68).

Ve čtyřicátých letech XIX. stol. užhorodský kněz *Michal Lucskay* napsal:

„Historia Carpato-Ruthenorum in Hungaria sacra et civilis ex probatissimis authoribus et Documentis originalibus Archivi Dioecesani Episcopatus Munkacsénsis desumpta".

Dosavad není uveřejnena a chová se v užhorodském biskupském archívu. Lucskay užil rozsáhlého materiálu pro toto své dílo. Znalost práce Schlözerovy o ruských letopisech a o všeobecných dějinách[1], a práce Fesslerovy o dějinách Uher[2] umožnila mu jasnější představu o dějinách Podkarpatské Rusi.

V prvém svazku Lucskay sleduje účel vysvětliti vznik Slovanstva, ruského kmene a Podkarpatorusů. Pro vysvětlení tohoto historického období hledá látku u starých spisovatelů, Herodota, Tacita atd. i v ruských a uherských historických pramenech. Přitom upadá v omyl charakteristický pro jeho dobu — spatřuje ve mnohých národech starověkých (v Médech, Sarmatech atd.) Slovany. Toto tvrzení Lucskayovo je odpovědí na tvrzení tehdejších uherských spisovatelů, kteří, jak vidíme u Štěpána Horvátha[3], idealizovali takto předhistorickou minulost svého národa, počítajíce některé významné národy starověké za předky Maďarů. V důsledku této své theorie Lucskay nesouhlasí s míněním Schlözerovym a Fesslerovým o Gétech a Gótech, počítaje Géty a Góty za Slovany. Rusy v Podkarpatí, v nížinách uherských, shledává již před příchodem Maďarů do Pannonie.

---

1 Schlözer, A. L., „Übersetzungen des russischen Chronisten Nestor" (Götting., 1802—09); — „Allgem. nord. Geschichte" (Halle, 1772).

2 Fessler, J. A., „Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen" (Leipzig, 1815—1825).

3 Horváth István, Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb történetéből.

Pokud Lucskay byl veden theoriemi o všeobecné otázce původu Slovanů a Rusů, potud vypravuje obšírně; ale když pokračuje, dotýká se již vlastních dějin Podkarpatské Rusi, podává jen jednotlivá fakta: dílem následuje svého podkarpatoruského předchůdce Baziloviče, dílem ho doplňuje, jak co do materiálu, tak co do stránky formální. Opakuje, počínaje druhým svazkem, mnoho z toho, co podával Bazilovič, a přidává mnoho vlastního materiálu, který našel v rozličných archivech svého kraje. Tato druhá část jeho díla (sv. II.—IV.) omezuje se jako u Baziloviče na církevní dějiny Podkarpatské Rusi. Zvláště bohatý materiál snesl Lucskay pro XVII. a XVIII. stol., pro počátky unie v polovici XVII. stol. a pro osvobození mukačevské dioecese od vlády jagerských biskupů. Kde se věda ještě nevyslovila, jsou hlediska jeho příliš lokální. Nedovede vědecky pozorovati a nemá vědecké methody historické.

Na základě historické látky, kterou podávají ve svých dílech Bazilovics a Lucskay, napsal *Károly Meszáros* a roku 1850 uveřejnil v Pešti práci o dějinách Podkarpatské Rusi — „A Magyarországi oroszok". Tato práce Meszárosova zpracovává v podstatě jen materiál jmenovaných předchůdců, přinášejíc jen několik nových zpráv.

Roku 1862 vydal *Hermann Ignaz Bidermann* prvou část, a roku 1867 prvou polovinu druhé části svého díla — „Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte", v knihtiskárně Wagnerově v Innsbrucku. Tato práce má již úplně vědecký ráz. Poznáváme to na kritickém zpracování historické látky, na umění vybrati nejdůležitejší materiál a logickým závěrem dospěti k správným synthesám. První část věnuje Bidermann statistice, zeměpisu a ethnografii Podkarpatské Rusi. Prvou polovinu druhé části — speciálním dějinám: řešení otázky o zalidnění Podkarpatské Rusi a sociálně-ekonomickému a administrativnímu zřízení jejímu v nejstarší době. Všecko to podává stručnou formou, ale velmi jasně v hlavních rysech.

Pro toto dílo užil Bidermann velmi hojného materiálu, na sto vytištěných a rukopisných prací rozličných autorů, a vyčerpal též mnoho listin v rozličných privátních a veřejných archivech Uherska a Rakouska, a konečně, jak sám přiznává — ústní zprávy „mündliche Mittheilungen", které slyšel v Podkarpatské Rusi. Pravděpodobně mínil Bidermann, aby využitkoval hojného materiálu, napsati obšírnou práci o Podkarpatské Rusi, ale bohužel nemohl dokončiti ani druhé knihy. Práce Bidermanova provedena byla důkladně a tak bystře, že dlouho ještě bude nutným východiskem a vodítkem při studiu minulosti a přítomnosti Podkarpatské Rusi. Obě své knihy Bidermann doprovází mnohými poznámkami a citáty z prací autorů, jichž užil

pro své dílo, takže čtenář má možnost nepřímo se obeznámiti se mnohými místy pramenů, kterých nyní již není, buď že byly zničeny nebo vůbec nějak zmizely.

V r. 1874—78 vyšly v Užhorodě tři sešity práce *Ivana Duliškoviče* „Istoričeskija čerty Ugro-russkich". Duliškovič sledoval účel seznámiti své podkarpatské bratry, jak sám praví, s dějinami jejich předků, a to „přístupným slovem a srozumitelným jazykem", pohnouti je, aby hlouběji hleděli na tyto dějiny a poznávali je. Současně sledoval účel, aby ukázal na světlé stránky minulosti Podkarpatské Rusi a umlčel hlasy nepřátel, kteří pokládali Podkarpatorusy za „obscurum genus hominum".

Prvý sešit věnuje otázce vzniku Slovanstva a zalidnění Podkarpatské Rusi. V druhém sešitě na počátku dotýká se vzniku slovanské abecedy a cyrilo-methodějské otázky a vykládá o poměrech církevních v Uhrách v době arpádovské dynastie. Dále přechází k dějinám církve podkarpatoruské. Druhý sešit končí se v osmdesátých letech XVII. stol. Třetí se počíná r. 1690, kdy byl zvolen biskupem mukačevským Jozef de Camelis. Tento sešit týká se jen podkarpatoruské církve a končí se zprávou o osvobození podkarpatoruské mukačevské dioecese od vlády jagerských latinských biskupů. O každé otázce, jíž se Duliškovič dotýká, podává mínění rozličných učenců, jak je právě znal, a uvádí též hojnost historického materiálu. Ale nemá širokých a hlubokých historických znalostí, aby všeho toho materiálu mohl využíti pro své studie. Nemaje daru historika-analytika, Duliškovič nevykládá samostatně pramenů. Čestný národní pracovník, bolestně hledící na úpadek svého národa, chtěl týmto svým dílem obroditi historické tradice v Podkarpatské Rusi, vnésti přesvědčivost v „národní a historickou víru" svých krajanů, ale na to nestačily jeho síly, protože neměl vzdělání vědeckého. Pozorujeme-li Duliškoviče jako historika Podkarpatské Rusi docela objektivně, musíme ho označiti za typ takových historiků, kteří se snaží o to, aby vyčerpali množství pramenů až na dno, myslíce, že toho dosahují vypočítáním všech bez výjimky. Ale k tomu třeba poznamenati, že Duliškovič žádného nového materiálu nepřináší, spokojuje se pouze tím, který nalezl v dílech Bazilovičově a Lucskayově.

Články *Anatola Kralického* o dějinách Podkarpatské Rusi, které začal tisknouti koncem šedesátých let XIX. stol., uveřejňovány byly v rozličných novinách podkarpatoruských, haličských a časopisech ruských. Z těchto článků především zajímavá je serie nevelikých statí, týkajících se dějin jednotlivých podkarpatoruských klášterů. Tyto články mají ráz historických skizz, poněvadž nepodávají dějin jednotlivých klášterů úplně, nýbrž vytýkají jen hlavní momenty. V článku „Krasnodvorskij mo-

nastyr" („Listok" 1891 č. 9.)[1] čtenář kromě stručné historie tohoto kláštera najde zajímavou zprávu o činnosti přemyšlského biskupa uniatského Atanasia Krupeckého, který na počátku XVII. stol. udělal krásnobrodský klášter střediskem své náboženské činnosti na Podkarpatské Rusi. Článek „Monastyr' Mukačevskij" („Listok" 1889 č. 19.) — jsou stručné dějiny tohoto kláštera, který byl tak dlouho střediskem kulturního života Podkarpatské Rusi a stolicí podkarpatských biskupů. V článku „Monastyr' Bereznickij" („Listok" 1890 č. 8.) mluví se o příčinách založení tohoto kláštera hrabětem Hommonou (Drugethem) a o založení klášterního kostela mnichy a lidem v 40-tých letech XVIII. stol. Článek „Monastyr' Maria P." („Listok" 1890 č. 3.) týká se jen založení tohoto kláštera a divotvorného obrazu Matky Boží. Zde se autor zmiňuje o fundatorech tohoto kláštera, ale nemluví vůbec o Manuelu Olšavském, mukačevském biskupě, jehož činnost měla pro klášter veliký význam, poněvadž on vlastně organisoval tam mnišskou obec. Přehled dějin klášterů Podkarpatské Rusi byl napsán a vytištěn Kralickým ve „Vremennikě stauropigijskago instituta na 1872 g." (ve Lvově) 1871, str. 114 a násl.

V článku „Aleksandr Vasil'ev Duchnovič" (Měsjaceslov na g. 1866 dlja russkich ugorskich krajin, v Užhorodě, str. 47 a n.) podává Kralický materiál, týkající se biografie tohoto podkarpatoruského básníka a národního pracovníka; srv. též jeho článek — „A. Duchnovič" (Vremennik stauropigijskago instituta na 1871 g., 44—54).

Články podkarpatoruského kněze *Jiřího Žatkoviče* byly většinou uveřejněny[2] v podkarpatoruském tisku. Maje cit spisovatele-umělce, Žatkovič podává jasné obrazy historických osob a událostí, ale při tom povrchně. Nejdůkladnější jeho práce jsou: „Manuil Oľšavskij, episkop Mukačevskij (Listok 1891, 1—6). Ušlechtilé osobní vlastnosti Oľšavského a jeho veliký význam v dějinách Podkarpatské Rusi zvlášť dobře vystupují v energickém a konsekventním boji s latinskými jagerskými biskupy za samostatnost mukačevské diecése. Této činnosti Manuelově Žatkovič věnoval svou práci. Litovati jest, že se autor velmi málo dotýká jiných stránek činnosti Oľšavského, čímž osobnost Manuelova nevystupuje dosti jasně a úplně. Jeho péče o školství a osvětu autor docela opomenul. Název druhého článku „Ob otnošenijach někotorych episkopov Križevackich do eparchii Mukačevskoj" (Listok 1890, č. 3—5) nevystihuje jeho obsahu. V něm se vlastně nevypravuje o poměru križevackého

---

1 Časopis „Listok" byl vydáván v Užhorodě v 80—90-tých létech Eugenem Fencykem.

2 V časopisu „Listok" jest prý od Žatkoviče řada článků, které jsou nepodepsány, za jejichž autora se mi Žatkovič osobně prohlásil.

biskupa k mukačevským biskupům vůbec, nýbrž jen k jednomu mukačevskému biskupu, Ivanovi Bradačovi (1767—1772). Obsah tohoto článku je zajímavý po té stránce, že ukazuje, jak těžké byly poměry v době vývoje unie v Podkarpatí. Práce „Episkopy Maramarošskie" (Listok 1891 č. 14—22) týká se činnosti posledních podkarpatoruských biskupů, kteří, vystěhovavše se do Marmaroše za podpory sedmihradských magnátů, zvláště Rákocziho, pokračovali tam v boji s řeko-katolíky. V článku „Knjaz' Feodor Koriatovič" (Listok 1891 č. 12) Žatkovič stručně vypravuje o činnosti tohoto knížete v Podkarpatsku.[1]

Duliškovič, Kralický, Žatkovič — ti všichni mají stejný charakteristický rys: chudá a ubohá jejich vlast počínala zapomínati na svou minulost, kdežto jiné národy tak rychle pokračovaly v svém kulturním a národním obrození. Bylo tedy třeba podporovati zbytky vlastenců, utvořiti historickou tradici na Podkarpatské Rusi. Provedení tohoto vzali si za úkol jmenovaní tři historikové. Snažíce se o odkrytí samých světlých stránek dějin své vlasti, idealisovali, prohřešujíce se tím proti historické pravdě.

Články a poznámky ruského učence *Alexia Petrova*, uveřejnené v Sborníku otdělenija russkago jazyka i slovesnosti petrohradské akademie nauk, v Žurnalě ministerstva narod. prosvěščenija a jiných, později byly vydány v „Materialach dlja istorii Ugorskoj Rusi" (čís. 1.—6. v Petrohradě roku 1909. seš. 7. ve Sborníku r. 1921). V prvním sešitu autor podává nám jen něco materiálu k dějinám Podkarpatské Rusi XVIII. st. V druhém sešitě podává stručný přehled náboženských dějin Podkarpatské Rusi ke konci XVII. a v XVIII. stol. nazvav své dílo „Staraja věra i unija v 17.—18. stol." V třetím sešitě dotýká se padělané listiny knížete Koriatoviče z roku 1360 s paleografickými poznámkami *prof. Cholodňaka* (tyto články Petrova a Cholodňaka o Koriatovičovi byly uveřejněny po prvé v Sborníku po slavjanověděniju, vyd. petrohrad. Akad. věd (1906 r.) sv. II. V IV. sešitě otiskl Petrov jako památku karpatoruského jazyka Urbář Marie Terezie. Tato památka je zajímavá nejen pro jazykozpytce, ale i pro historiky; poskytujeť velmi zajímavý materiál pro sociálně-ekonomickou otázku v Podkarpatské Rusi v době císařovny Marie Terezie. V V. sešitě vytištěny byly drobné články většinou z ethnografie Podkarpatské Rusi. VI. sešit týká se historicko-linguistické otázky o hranicích podkarpatoruského jazyka v XVIII. stol. na základě oficiálních údajů z r. 1773, pod názvem „Preděly ugrorusskoj rěči v 1773 g. po officialnym dannym." Později Petrov rozšířil tuto práci, doplniv ji velmi důle-

1 K tomu dodávám, že Jiří Žatkovič uveřejnil též článek o Andreji Bačinském, který byl okolo r. 1780 biskupem v Mukačevě, v časopise Görög Katholikus Hirlap, v Budapešti 1904, 16. čís., str. 7. — M. Wgt.

žitým statistickým materiálem z XVIII. stol., a údaji, které nalezl u Szirmaye a jiných (v Petrohradě 1911).[1]

Zvláště mnoho pracoval v naší době v dějinách Podkarpatské Rusi *Antal Hodinka*. Již v Schematismu dioecesis Munkacsiensis pro anno 1899 byl vytištěn zajímavý jeho zajímavý článek — „Brevis historica notitia Dioecesis et Episcopatus Munkacsiensis", — stručné církevní dějiny Podkarpatské Rusi. Veliká práce Hodinkova — „A Munkácsi görög-katolikus püspökség története" — byla roku 1909 uveřejnena budapešťskou Akademií Věd. Přehlédnuv na počátku této své práce stav vědecké literatury, týkající se dějin Podkarpatsské Rusi, a zastaviv se u otázky o počátcích zalidnění Podkarpatské Rusi a u otázky o Theodorovi Koriatoviči, Hodinka dále přechází k dějinám mukačevského biskupství. Tato část práce Hodinkovy podává mnoho nového zajímavého materiálu, který autor našel v rozličných archivech podkarpatoruských, uherských a rakouských.[2]

Roku 1910 byla vytištěna v Budapešti práce *Sándora Cziple* „A mármarosi püspökség kérdése". Na počátku je stručný přehled církevního života v Marmaroši. Dále dotýká se autor činnosti marmarošských biskupů pravoslavných — Jozefa Stojky a Dositea Fedoroviče, o čem již dříve sebrali materiál Bazilovics a Lucskay. Zmiňuje se o činnosti pravoslavného biskupa Sergia, který vedl veliký boj na konci XVI. a počátku XVII. stol. v Mukačevě s nepřáteli pravoslaví a vystěhoval se pak do Marmaroše. O činnosti Sergiově v Marmaroši podkarpatoruská historiografie dříve nic nevěděla. Cziple čerpal z díla Mikuláše Jorgy — „Istoria biserici Rumunesti" (r. 1908). Velmi zajímavou zprávu podává Cziple o podkarpatoruském, marmarošském biskupu Dimitriu Papovi, velmi málo známém podkarpatoruské historiografii. Tím se končí přehled nejdůležitějších, starších prací o dějinách Podkarpatské Rusi.

Dodatkem upozorňuje autor tohoto přehledu na své práce o dějinách Podkarpatské Rusi, vytištěné v publikacích Akademie věd v Petrohradě: „Obzor ugrorusskoj istoriografii"[3] v Izvěstijach

---

1 Srv. o statích Petrova důkladné referáty Vatr. Jagiće v A f sl P h 32, str. 303—306 a roč. 34, 278—279. V sedmém, nejnovějším sešitě Materiálů vydal Petrov památky církevního života Podkarpatské Rusi ze stol. 16.—17. (Sborníku petrohr. akad. sv. 97, č. 2, 1921). — M. Wgt.

2 Vedle toho Hodinka sebral a k vydání připravil materiály k historii mukačevského kláštera, veškeré sem hledící listiny latinské, německé, ruské atd. od 14. století až do doby nové. Tato sbírka listin není dosud vydána. Rukopis Hodinkův zakoupil a ve své knihovně chová černecký klášter mukačevský. — M. Wgt.

3 Je to jedna ze tří částí autorovy habilitační práce o historii Podk. Rusi. Práce ona vyčerpává historiografii P. K. úplně (až na malé zlomky) — kdežto tento článek — ač není pouhým výtahem oné práce — omezuje se pouze na historiografy nejdůležitejší, přinášeje novější data.

Otdělenija russk. jazyka i slovesnosti t. XIX., 1914, kn. 1.; „Religioznoje dviženie v Ugorskoj Rusi v XVI. stol. i v načalě XVII. v.", tamtéž sv. XX., 1915, kn. 1.; „Pečatnaja cerkovno-slavjanskaja kniga Ugorskoj Rusi v XVII.—XVIII. věkach", tamtéž sv. XI., 1916, kn. 2. — V publikacích Vědecké společnosti Ševčenkovy při kijevské Akademii věd autor uveřejnil: „Uhors'ka Rus' v peršij polovyni XVII. viku" v publ. „Ukrajina" 1917, č. III—IV. Dále „Mukačevśkyj protoihumen Joannikij Bazilovič i joho Brevis notitia", „Ukrajina" 1918 č. III—IV. Kromě toho publikoval v kijevském časopise „Naše Mynule" článek „Joannikij Bazilovič" 1918, sv. II. a dvě stručné stati v sborníku „Podkarpatská Rus" (Praha 1922): „Přehled dějin Podkarpatské Rusi" a „Východní církev Podkarpatské Rusi v nejstarší době". Kromě toho připravuje práci „Die Karpatischen Ruthenen in XIII.—XIV. Jh." pro „Archiv für slavische Philologie", jako odpověď na článek Dr. Bonkalo „Die Ungarländischen Ruthenen" v Ungarischen Jahrbücher (1921 Leipzig).[1]

Z českých učenců dotekl se některých otázek dějin Podkarpatské Rusi především *Dr. Jos. Pič* ve své knize „Ueber die Abstammung der Rumänen" (Leipzig, 1880). Zkoumaje autonomii jednotlivých národností v zemích uherských dochází k závěru, že po vymření dynastie Arpádovců Uhry jako by se byly rozpadly; tak komitáty marmarošský a ugočský obdržely zvláštního vojvodu a vlastní autonomii. Autonomie Rusínů, Rumunů a Slováků, kteří přišli do Uher dříve než Maďaři, opírala se o starobylé řády obyčejové. A právě toto právo obyčejové, jímž se řídili, je Píčovi důkazem toho, že tito národové sídlili v Uhrách již před Maďary. Otázky ruské kolonisace, zalidnění Podunají a Podkarpatí dotýká se J. Píč i v druhé své práci „Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage" (Leipzig, 1886) a v stati „Die dacischen Slaven und Csergeder Bulgaren" (Prag, 1888).[2]

Profesor *Karel Kadlec* ve své knize „Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských" (Praha 1916) sleduje kolonisaci Rumunů dotýká se i otázky zalidnění Podkarpatí a Podunají Rusíny. Zmiňuje se i o otázce „Marchia Ruthenorum", jejíž existence na Podkarpatské Rusi klade se do stol. XII.

O zalidnění Podkarpatské Rusi zmiňuje se i profesor *Lubor*

---

1 O své vědecké cestě na Podkarp. Rus a o studiích historického materiálu v archivech Podkarpatské Rusi autor se zmiňuje v Otčetě otdělenija rusk. jaz. i slov. Akad. nauk za léta 1913, 1914 a 1915. O svých dojmech z vědecké cesty na Podkarpatskou Rus, (v r. 1912—1914) zmiňuje se autor v svém článku: „Vražinnja z Uhorskoj Rusi", vytištěném v Literat.-nauk. Vistniku (1918, říjen).

2 Spolupracovníkem Dra Píče v této práci byl i *Dr. A. Amlacher*. Původně tato práce byla vytištěna v „Sitzungsberichten der K. böhm. Gesell. d. Wissenschaften" (1888 r.).

Niederle v svých „Slovanských starožitnostech" (díl II. sv. 2., str. 454 n.) a ve zvláštní stručné, ale vážné stati „Počátky Karpatské Rusi" vytištěné v Národopisném věstníku čsl. XV. (v Praze 1921) str. 22—31. — a podává v ní mínění rozličných učenců o tomto předmětě pronesená.

Bratislava, únor r. 1922.

---

2. Kníže Fedor Koriatovič Mukačevský.

Podkarpatská Rus nikdy nežila politicky. Odedávna vidíme ji ve velikém kulturním a sociálním ponížení. Matyáš Bél, hledě na minulost podkarpatského lidu, nazývá jej „obscurum genus omnium". Toto mínění Bélovo bylo míněním uherské a intelligentní společnosti nejen v oné době, nýbrž i později.

Dějiny rusínského obyvatelstva, žijícího v hloubi karpatských lesů a podhoří, unikaly pozorovateli-dějepisci. Vyvinuté letopisectví bývá nejvýznačnějším svědectvím vnitřního života národního a produktem vyvinuté společnosti — tou Podkarpatorusové nikdy nebyli. Ze XVII. a XVIII. stol. zachovaly se v Podkarpatské Rusi některé fragmenty místních letopisů, které byly tu a tam vedeny při řecko-katholických kostelích, jako *letopis Huklivský* (ves Huklyvyj, berežsk. k.), nebo *Bedevelský* (v. Bedevla, marmar. k.) a jiné. V nich najdeme zprávy o hospodářských poměrech, o zjevech přírodních, o tom, jaká byla zima nebo léto; co však se týče zpráv o duchovním životě obyvatelstva, tu hledáme marně. Vše, co tyto rukopisy poskytují, podávají beze vší spojitosti. Podobné zápisy letopisné byly asi vedeny i dříve.

Jen listiny králů a vládců Podkarpatské Rusi, vydané pro jednotlivé podkarpatoruské biskupy a kláštery, poskytují nám materiál, na jehož základě můžeme budovati dějiny staré doby Podkarpatské Rusi, a utvořiti si představu o jejích kulturních a duchovních poměrech. Poněvadž Podkarpatská Rus téměr neměla historické literatury, proto také neměla pevného základu pro výchovu historické své tradice. Co se však týče církevní a náboženské literatury, žije Podkarpatská Rus odedávna životem s Haličí a Jižní Rusí, přijímajíc odtud literární motivy (Alexandreidy, hagiografie, náboženské písně a jiné).

Když v době náboženského hnutí v XVI.—XVII. stol. vstupuje Podkarpatská Rus na jeviště širokého historického života a navazuje vztahy s jinými národy, s Maďary, se západními Slovany a Rumuny, hledají vůdcové podkarpatoruského kulturního života základ, na němž by vybudovali svou historickou minulost a odůvodnili před panující národností a jinými národy svou existenci. Následkem toho v XVIII. stol. projevila se snaha

představiti dějiny Podkarpatské Rusi v celku a dáti jim pevnou historickou tvářnost. Takovým dílem byly vzpomenuté již práce *Antonia Decsyho* — „A magyar oroszokról" (vyd. v. r. 1797) a *Joannikia Baziloviče* — „Brevis notitia fundationis Theodori Koriatovits..." (vyd. v r. 1799—1805), a něco později *Lucskayova* „Historia Carpatho-Ruthenorum".

Zvláštním oblíbencem této staré podkarpatoruské historiografie jest osoba knížete Fedora Koriatoviče, kolem něhož koncentrováno bylo všechno, co mohlo učiniti z něho hrdinu podkarpatoruských dějin staré doby. Tu neodlišují podkarpatoruští historiografové skutečnou pravdu od legendy; všechno, co se týká Koriatoviče, přijímá se jako fides historica. Tím způsobem byla historická osobnost Fedora Koriatoviče silně zatemněna.

Fedor, nebo-li Theodor Koriatovič byl kníže z litevské dynastie Gedymína. Na Podkarpatskou Rus přestěhoval se *koncem XIV. stol.* z Podolí, kde měl svůj úděl. Na Podkarpatské Rusi obdržel od uherského krále mukačevské dominium a županství berežské. — To jsou hlavní rysy skutečné historie.

Podkarpatská tradice praví, že se Koriatovič přestěhoval na Podkarpatskou Rus v třicátých letech XIV. stol. a spatřuje v osobě Koriatoviče téměř zakladatele Podkarpatské Rusi; praví dále, že Koriatovič přivedl s sebou z Podolské své země mnoho Rusínů — asi 40.000 — a zalidnil jimi Karpaty a Podkarpatí; že založil slavný mukačevský klášter sv. Mikuláše na hoře Černecké, a vydal v r. 1360 listinu pro tento klášter, v které jej obdaroval rozličnými dary, privilegii a statky — Bobovišče, Lavka a jinými. Podkarpatoruská tradice spatřuje v Koriatovičovi zakladatele i jiných klášterů a kostelů, číníc z něho dokonce samostatného knížete tak zvané „Krajiny" (severních částí komitátů šaryšského, zemplínského, užhorodského a berežského), která jako by měla v staré době nějakou zvláštní politicky-samostatnou povahu.

Polský kronikář XVII. st. *M. Stryjkowski* ve své „Kronika polska, litevska etc." (sv. II.) klade přistěhování Fedora Koriatoviče na Podkarpatskou Rus do r. 1338. Jeho mínění přijal *Duliškovič* ve své „Istoričeskija čerty Ugrorusskich" (II. 10). *Engel* ve své „Geschichte von Halitsch und Wladimir" (II. 52—54) myslí, že fakt přistěhování Koriatovičova mohl se státi až po smrti velkého knížete litevského Gedymína. Na základě údajů, které nalezl u Dlugosze („Historia Polonica"), Engel klade toto přestěhování do padesátých let XIV. st . *N. M. Karamzin* ve své „Istorii gosudarstva rossijskago" (X. sv.), klade obsazení Podolí Olgerdem Gedyminovičem do r. 1363, a míní, že bratřím Koriatovičům mohlo býti dáno Podolí nejdříve v tomto roce, pročež v každém případě přestěhování Fedora Koriatoviče z Podolí na Podkarpatskou Rus mohlo se

státi až po r. 1363.[1] Tohoto místa historie Karamzinovy si všiml sice podkarpatoruský historik *Ivan Duliškovič* v zmíněné práci (II. sv., str. 7.), ale tendence klásti přestěhování Koriatovičovo do doby dřívější a domnělé datum vydání listiny Koriatovičovy — roku 1360 — tak ovládaly Duliškoviče, že nekriticky a lehkomyslně odmítl vývody Karamzinovy.

Datum zmíněné listiny Koriatovičovy pro mukačevský klášter, r. 1360, způsobilo v otázce Koriatovičově nejvíce zklamání. — Již v r. 1775 hrabě *Ignac Battyány* ve svých „Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae" poznal, že tato listina je falešná. Proti tomu se obrátil *Joannicius Bazilovič*, protohigumen mukačevského kláštera sv. Mikuláše, ve svém díle — „Brevis notitia..." — poněvadž materiální interesy mukačevského kláštera popřením této listiny velmi by byly utrpěly. Ale opravdu přesvědčiti o tom, že tato listina je pravá, svou argumentací nemohl. Po něm celá řada podkarpatoruských spisovatelů opakovala nedokázané mínění Bazilovičovo, že tato listina z r. 1360 je pravá, až v posledních létech *A. Petrov* spolu s *prof. Cholodniakem*[2] pokusili se paleograficky dokázat, že tato listina je padělána. Jejich důvody jsou namnoze správné. Ale nehledě k těmto sporným otázkám, rok datované listiny — 1360 — svědčí zřejmě o tom, že nemohla být vydána v Mukačevě Koriatovičem, protože, jak ještě dále uvidíme, nemohl Koriatovič v tomto roce ještě býti v Mukačevě.

Pověst, že s Fedorem Koriatovičem přestěhovalo se 40.000 Rusínů z Podolí, byla přijata také některými spisovateli. Přijali ji *Balajthy* v své prací „Munkács azaz: Munkács városának és várának Topographiai, Geographiai, Históriai és Statisztikai Leirása" (r. 1836). *Lehoczky* v své práci „Bereghvármegye Monografia" (I. sv.) *Žatkovič* v článku „Knjaz Theodor Koriatovič" („Listok" 1891, č. 12) a *Czambel* v své knize „Slovenská reč" (r. 1906). Ale na spornost fakta přestěhování velkého počtu Rusínů ukazoval již *Bidermann* v své knize „Die Ungarischen Ruthenen" (I., 8 n.), *Lucskay* v „Historia Carpatho-Rutherorum" (sv. II.) a Duliškovič (II. 10.), pro jejichž mínění svědčí i mlčení současných pramenů a listin.

Fedor Koriatovič žádným způsobem nemohl přijíti v 30-tých letech XIV. stol. a nemohl také býti na Podkarpatské Rusi v r. 1360, jak je datována listina pro mukačevský klášter. Koriatovič

1 Tyto vývody Karamzinovy, tykající se roku obsadení Podolí Olgerdem (1326—63), byly později potvrzeny *V. B. Antonovičem* v jeho „Monografii po istorii južnoj i jugo-zap. Rossii" (sv. I.) a *M. S. Hruševským* v jeho „Istorii Ukrajiny-Rusi (sv. IV.), a v jeho „Istorii Kievskoj zemli ot smerti Jaroslava" 493 a nasl.

2 V „Sbornikě po slavjanověděniju" sv. II. v článku „O podložnosti gramoty Th. Koriatoviča" (Petrohrad), 1906, vydání akademie nauk.

mohl přijíti na Podkarpatskou Rus až v té době, kdy jeho údělné země na Podolí byly mu vzaty Vitoldem, velkým knížetem litevským. V této době Koriatovič musil prchnouti do Uher. To bylo v době velké války mezi Polskem a Litvou, kdy se Litva cítila docela samostatnou a spojila všechno jižněruské a západoruské území, t. j. ukrajinské a běloruské, pod svou vládou.

Válečná výprava Vitoldova na Podolí mohla býti až po výpravě jeho proti Vitebsku, o které vypráví nám Rusko-litevský letopis.[1] To by svědčilo pro rok 1393. Tento letopis totiž vypravuje, že cestou na Podolí Vitold se obrátil proti kijevskému knížeti Vladimíru Olgerdoviči, odňal mu část jeho knížetství (— města Žitomír a Ovruč), a na podzim tohoto roku odevzdal Kijev Svidrihajlovi, načež táhl na Podolí. Tyto okolnosti svědčí určitě pro domněnku, že Podolí bylo Koriatovičům odňato Vitoldem nejdříve koncem r. 1393 nebo až r. 1394.

O výpravě Vitoldově na Podolí Rusko-litevský letopis vypravuje že „Podolskaja Zemlja ne chotěla byla poslušna byti knjazja Velikogo Vitovta i Litovskoj zemli, kak že pred těm' poslušna byla."[2] Proto velký litevský kníže Vitold vytrhl na Podolí proti tehdejšímu podolskému knížeti Fedoru Koriatovičovi a jeho bratřím. Fedor Koriatovič ve svých podolských městech usadil svá vojska, skládající se z Valachů a Uhrů, které mu poslal uherský král Zikmund, a sám šel do Uher, pravděpodobně pro novou pomoc. Vitold v čas, kdy Koriatovič byl v Uhrách, vpadl na Podolí, obsadil všechna podolská města a vzav do zajetí vojvodu Koriatovičova, Nestaka, v každém městě Koriatovičově ustanovil svého hejtmana.

Tato zpráva, kterou podává Rusko-litevský letopis, je současným a místním svědectvím o tomto faktu a v podstatě je úplně pravdivá.

O konfliktu Fedora Koriatoviče v bývalé jeho vlasti zmiňuje se i listina Koriatovičova z roku 1403, vydaná v Mukačevě, v níž „Fedor, kníže Podolský a pán Mukačeva, odpouští králi polskému Vladislavovi a jeho poddaným své věznění."[3] Ale o jakém vlastně faktu se tu mluví, těžko určitě pověděti, — zda o r. 1394, pro který svědčí i Rusko-litevský letopis, či o pozdějším faktu, kdy snad Koriatovič chtěl učiniti nějaký pokus zmocniti se znova pro sebe Podolí. Rusko-litevský letopis nepraví, že by Koriatovič byl se dostal do zajetí. Jen polský kronikář Macej Stryjkowski, který vůbec miloval velmi fantazovati ve

---

1 „Učenyja Zapisky II. Otděl.", I. (Petrohrad, Akad. nauk).

2 Ibidem, str. 45.

3 *Cromeri*, „De origine et rebus gestis Polonorum ete"; — *Stadnicki K.*, „Synowie Gedimina" t. I., p. 179; — „Theodorus dux Podoliae et dominus de Munkacs ignoscit Vladislao regi et subditis ejus offensam arrestationis."

své kronice, vypravuje, že Vitold i samého Fedora Koriatoviče zajal a odvezl do Vilna.

Stryjkowski vypravuje, že v jeho době v okolí Kamence Podolského byla tradice o obležení koriatovičovských měst Vitoldem, ale co na té zmínce Stryjkowského je pravda a co je jeho vlastní výmysl, těžko říci.

Fedor Koriatovič, když jeho Podolská země byla obsazena vojskem Vitoldovým, odjel do Uher, s nimiž již dřívě byl v nějakém ne dosti zřejmém poměru. Od uherského krále obdržel Koriatovič dotaci, Mukačevo, a vládl tam až do své smrti, vykonávaje úřad berežského nadžupana. Ale přece nevzdal se svého titulu — „kníže Podolský" (dux Podoliensis).

Zemřel r. 1414 v Mukačevě a tam byl i pochován.

Přátelství Koriatovičovo s uherským králem má své reální příčiny. Fedor Koriatovič a jeho bratři, Konstantin, Alexander a Jiří, synové Koriata Gedyminoviče, vládli společně v Podolí. Rusko-litevský letopis praví, že Koriatovičové s dovolením Olgerda Gedyminoviče obsadili Podolí a vstoupili v přátelský poměr s místním obyvatelstvem a místními atamany. Hájili této země proti Tatarům a vytlačili je odtud. Způsob jejich obrany byl, jak praví letopis, ten, že se opírali o hrady, které za tím účelem vybudovali.[1] Též je jisto, že v týž čas vstoupili ve velmi přátelský poměr s polským králem. Toto přátelství bylo tak důverné, že podle tvrzení Rusko-litevského rukopisu král Kazimír proto tak miluje Koriatoviče, že chce po své smrti jednomu z nich, Konstantinovi, odkázali svůj trůn. O tomto přátelském poměru Koriatovičů k Polskému králi mluví také polský kronikář Jan z Czarnkowa.[2] Stejný poměr Polska k bratrům Koriatovičům byl i po smrti krále Kazimíra, kdy Polsko a Uhersko bylo spojeno pod jednou vládou uherského krále Ludvíka z Anjou. V ten čas Halič patřila k Uhersku, jsouc v blízkých vztazích k Podkarpatské Rusi a majíc svého zvláštního knížete Vladislava Opolského, který v Haliči vládne z dovolení Ludvíka Uherského.

Zřejmé jest, že blízké Podolí bylo v této době pod silným politickým vlivem krále uherského, jehož cílem bylo připojiti i Podolí k své říši. Že to bylo cílem Ludvíka a jeho nástupců, ukazuje fakt, že později, když vypukla válka Fedora Koriatoviče s Vitoldem, velkým knížetem litevským, Koriatovič užil proti Vitoldovi uherského a valašského vojska a všechny hrady jeho byly obsazeny tímto vojskem. Smrt krále uherského Ludvíka a rozdělení jeho říše ve dvě části mezi jeho dcery, Jadvigu a Marii, rozbilo uherské plány, nejen co se týče Podolí, nýbrž

1 „Učenyja zapisky II. Odděl. Akad. n. I., 44.

2 „Monumenta Poloniae historica", II., s. 631.

i Haliče — takže znovu jediná Podkarpatská Rus zůstala v moci Uher.

Plány uherských králů na Halič a Podolí nezanikly hned, nýbrž ještě nějaký čas potrvaly. Zvláště když Podolí bylo jen ve vnější závislosti na litevském velkém knížeti, a Halič také nebyla až do spojení Polska s Litvou (r. 1387) a ani později v pevném svazku s Polskem. Teprve když vládychtivá ruka Vitoldova začala připojovati ke své říši rozličná polosamostatná ruská knížetství a měla v úmyslu připojiti i Halič, což se (vyjímaje Halič) podařilo — Uhersko muselo resignovati navždy na své plány stran Jižní Rusi. Spojení těchto ruských zemí s Litvou bylo skončeno v polovině devadesátých let XIV. stol.

Okupace Podolí velkým knížetem litevským Vitoldem přiměla všechny přívržence uherského a polského krále utéci z Rusi. Utéci musel i Fedor Koriatovič. A v té době dal mu uherský král mukačevské dominium. Jeho titul — „dux Podoliae et dominus de Munkach" — byl té doby poslední živou ukázkou plánů uherských králů na ostatní Rus a příkladem možného spojení Podolí s Uherskem — a také s Podkarpatskou Rusí a Haličí. Tyto plány na spojení Haliče a Podolí s Uherskem mají svůj základ již ve smlouvě Ludvíka, krále uherského, s Kazimírem III., králem polským, která byla uzavřena v r. 1339, kdy bezdětný král polský, Kazimír III., postoupil uherskému králi svou říši a své ruské državy. Ale plány tyto padly, když i král uherský Ludvík zemřel bez mužských potomků, kteří by byli mohli úplně spojiti Uhry a Polsko.

Plány Ludvíka z Anjou spojovaly Podkarpatskou Rus s ostatní Rusí. Čas jeho panování byl jedinou dobou, kdy Podkarpatská Rus byla spojena s Haličí (1370—1382) a byla v nejbližších stycích s Podolím a pravděpodobně i s ostatní Ukrajinou. To byla snad jediná chvíle pro Podkarpatskou Rus, kdy mohla míti své vlastní politické poměry, jsouc mostem mezi Uherskem a ostatní Jižní Rusí.

Nikterak nelze věřiti, že s Fedorem Koriatovičem přišlo 40.000 lidí z Podolí na Podkarpatskou Rus. Jak víme, Fedor Koriatovič musil utíkati z Podolí, a jeho postavení bylo takové, že ani nemohl vzíti s sebou nejbližší své lidi, jako vévodu Nestaka a jiné, kteří byli Vitoldem zajati. Když se chtěl z Uher vrátili do Podolí v r. 1394, byla již jeho města obsazena Vitoldovými voji, i musil se vrátiti s nepořízenou zpět do Uher. Kdyby se bylo stalo, že by taková massa lidí byla odešla z Podolí, byly by to jistě dosvědčily současné prameny, ale ty o tom mlčí.

Podkarpatoruská tradice úzce spojuje Fedora Koriatoviče a jeho činnost s mukačevským klášterem svatého Mikuláše. Ukazuje se listina, kterou prý vydal Koriatovič v r. 1360 pro

tento klášter. V ní odkazuje tomuto klášteru některá statky. V mínění, že tato Koriatovičova listina je falešná, jistě jest díl pravdy: v r. 1360 tato listina nemohla být vydána v Mukačevě skupa mukačevského.[1] Možná, že nějaká listina Fedorem Koriatovičovu listinu, jako falešnou, ukazuje i stará listina z r. 1493 z 6. února, vydaná Janem Korvínem pro Joanna, biskupa mukačevského.[1] Možná, že nějaká listina Fedorem Koriatovičem byla vskutku vydána pro mukačevský klášter, jak se na to poukazuje v pramenech od XVII. stol.[2], ale v každém případě ne v r. 1360, nýbrž později. Očividně kníže Fedor Koriatovič jistě měl velmi blízké vztahy k mukačevskému klášteru sv. Mikuláše; byl jeho kollátorem.

Lidová tradice a později i písemná díla ukazují, že kníže Fedor Koriatovič měl mnoho péče i o jiné pravoslavné kostely a kláštery Podkarpatské Rusi[3]. V tom nějaký díl pravdy také může býti. Samozřejmě Koriatovič jako Rusín a pravoslavný kníže, plnoprávný panovník Mukačeva a berežského komitátu mohl i v tomto směru býti docela užitečný pro Podkarpatskou Rus.

Možno i domnívati se, že z iniciativy Koriatovičovy opat mukačevského kláštera sv. Mikuláše obdržel zvláštní práva, potestatem jurisdictionis, což se z jiného podnětu stalo současně s klášterem sv. Michaela v Hruševě Marmarošském. Možná, že již z toho času „sub jurisdictionis Beati Nicolai in Munkach" byli mnozí „fideles et plebani". (Bazilovič, I., 19 etseq.) Ale *něco určitého* o činnosti Fedora Koriatoviče na Podkarpatské Rusi vůbec *nelze říci*.

O činnosti rusko-litevského knížete Fedora Koriatoviče *na Podoli* známe více (ale vůbec málo), než o jeho činnosti v Podkarpatské Rusi. To však, co se uvádělo o činnosti Koriatovičově na Podkarpatské Rusi od místních historiků, jsou — jak jsme ukázali — z největší části pouhé legendy.

Bratislava, dne 29. května 1922.

---

1 Prof. Ant. Hodinka — „A Munkácsi gör. szert. püspükség okmánytára". I., 7—9.

2 Sbornik po slavjanověděniju II., Petrov „O podložnosti..."

3 Podle tradice zbudoval Fedor Koriatovič kostel východního obřadu v Sátoralja-Ujhelyi (vid. Karabinsky „Geogr. Lexic." z r. 1786, p. 794; Szirmay — „Notitia comit. hist. Zempl." 1802) a klášter v Krasném Brodě (srv. A. Kralickij, Listok 1891., č. 9.)